

enken wil, en
ten blijven bij
ons te Jeru
Geest te ver-

st en vrede en
den weg. Wij
m daar grond
nen, en vinden
ben we heden
er verloren. En

lem".

welbehagelijk
eer ontnemen
t uit het uwe
it Christus
u, dan hebben
Geest te ver-

ruzalem, doch
bij het Evan-
het l'ing, —
andere plant-
dochten; maar
ander ziel te
laarswerk van

ve verwachten
van Hem go-

v. A.

EVEN

sterven. (IV.)

tw verband met
e schrijver onze
met zijn boek:
een onderzoek
e ontologie".

postredenen, die
r den dood,
en dood! De
ven alle dagen";
hier is. Daarom
s vreemde"
heeft den dood
behoort tot het

is, dan is het
ten uit een toe-
ok uit een nieuw
verzijde van dat
zelf is iets be-
herboven, over
zich opmaken
overwinnen.
Het nihilistische
n, of een tegen-
av. in zelfmoord.

aan alle spe-
ons over den
mers kan niets
kan zij er goed
wekt, welke zich
het leven ziet als
Want onder het
dood heel en al

erperlijk, als deze
lectiek is slechts

achtvaardigt zich
inzake dood en
Sternberger de

zegt Hegel, kan
ijn onmiddellijke
teling. Het wordt
num quid, d.w.z.
tegenover de
ijn eigenlijke en
hooger plan; en
gescheurd worden

porzichtig, zodra
gedachte van zijn
van de geschiede-
vordt uitgedreven
daarin over, dan
en antithese een
weg zich voltrek-
dus te verstaan,
roken wordt van
ch tegenover het

er bij Hegel uiter-
gelegenheid alleen
aakt ook het „be-
oven alle begren-
„het begrensde“,
elf oorspronkelijk
feitelijk boven

zichzelf uitgaan, wanneer het den drang heeft,
boven de „begrenzing“ uit te gaan. In dien drang nu,
om uit te gaan boven zichzelf, ligt feitelijk op-
gesloten, dat het bewustzijn zelf het bestaan van een
„Jenseits“, een werkelijkheid aan-den-óverkant poneert.
Dit „Jenseits“begrip is dus geponeerd met het begrip
van den enkelen mensch. Van den aanvang af is het
principieel gegeven met het individuele bewustzijn, en
is zoo dus mee opgenomen als factor in het evolutie-
proces, dat zich voltrekt in de geschiedenis.

4. De dood is dus voor het begrip van Hegel een punt
op den weg van dit evolutie-proces. Dit
geldt met name dan ook van Christus' dood. Het
verhaal omtrent Christus' dood is een voorstelling om-
rent het eigenlijke keerpunt in het leven van God.
Want in dien dood van Christus legt de „absolute geest“
zijn individuele existentie als existentie van dezen
of dien bepaalden mensch af, en offert ook
zijn bestaan als zinnelijke mensch op. Daarom komt de
absolute geest door de opoffering van dit zinnelijke en
individuele bestaan tot zijn zelfobjectivering, zijn
zelfverwerkelijking, en zoo tot zijn „hemelvaart“.
Zoo is de dood van Christus, en alle dood, een punt
in het ontwikkelingsproces van den boven-
individueelen, en boven de natuur zich verheffenden
absoluten Geest. Als zoodanig is hij altijd en in
elk geval middel en doorgangspunt ter hemelvaart, en
tot de volle verheerlijking en verrijking van den abso-
luten Geest.

2

Tegenover deze gedachten van Hegel nu neemt
Heidegger, ook volgens de aan hem gewijde monografie
van Sternberger, principieel positie. Van Hegels dialectiek
wil Heidegger niets weten. Het leven heeft, zoo
zegt Sternberger, niet te streven naar een „Jenseits“
of naar een „Himmelfahrt“, want de „Jenseits“-gedachte
betekent corruptie; ze gaat in tegen het wezen van het
werkelijke bestaan zelf. De eindigheid van het „Dasein“
kan niet worden opgeheven in oneindigheid, en mag
nimmer als daarin overslaande worden voorgesteld.
De z.g. eindigheid behoort tot het wezen van het
„Dasein“. Daarom behoort het eveneens ook weer tot
het wezen van het „Dasein“, dat het principieel af-
gesneden is van elke z.g. verlossing naar de op-
vatting van Hegel. Is Hegels filosofie idealistisch,
dan is die van Heidegger anti-idealistisch. Wil Hegel
de eindigheid met de oneindigheid als „these“ en „anti-
these“ met elkaar in verband zetten, dan is volgens
Heidegger in dit verband het spreken van zulk een
antithese imaginair. En dan, zoo zegt Sternberger, is
het ook volstrekt overbodig, over deze eindigheid
getroost te worden. Want evenmin
als de eindigheid boven zich zelf vermag uit te gaan,
evenmin kan ze ook zich zelf vernietigen. Vernietigen?
O, neen. Het „Dasein“ is zelf „niets“, en daarom
kan het niet vernietigd worden. Het begrip van „ver-
nietiging“ is zelf imaginair; wie dus daarover ge-
troost wil worden, blijft al maar door om ficties
roepen. Maar tegen ficties behoeft men niet beschermd
te worden, noch er over getroost te zijn. Het „Dasein“
toch is zelf niet „vernietigd“, ook in het sterven niet.
Het was al „niets“; in het sterven wordt het niet tot
„niets“, maar blijft het „niets“ te wezen. Ook daarin
blijkt het.

Het is duidelijk, dat dit standpunt consequent anti-
Hegeliaans is, maar niet minder, dat het ook vol-
komen anti-bijbels is. De Bijbel stelt den dood als
vijand voor, die te niet gedaan moet worden, en hij
wil ons daarom juist troosten over den dood en
verlossen van den dood, die „vreemd“ is aan het be-
staán, gelijk God het gewild heeft. Het standpunt van
Heidegger-Sternberger evenwel neemt juist deze grond-
stellingen, deze vooronderstellingen weg; het lift den
dood bij het leven in, ontkent juist de mogelijkheid van
een menschelek „Dasein“, waaraan het op den dood
aangewezen zijn niet inhaerent zou zijn.

En daarom moet op het standpunt van deze denkers
den man, die troostredenen houdt tegen den dood, de
deur gewezen worden, wijl hij opponeert tegen een fictie,
die hij eerst als kwade boodschapper in het leven in-
droeg. Ook elke troostrede, die op Christus' dood
troostend wijzen zou, is op dit standpunt dwaas. Ze
is dat niet alleen door de onderstelling, dat wij getroost
moeten worden over onzen eigen dood, doch ook door
de andere onderstelling, dat de tweede Adam tegen-
over den eersten te plaatsen zou zijn. Indien toch het
op den dood aangewezen zijn behoort tot het wezen
van ons „Dasein“, evenals de „nietigheid“, dan zou de
tweede Adam niet in één rechtsraam kunnen worden
gebracht met den eersten. Want dan zouden zij ieder
een gansch andere existentiële wijze hebben gehad. Indien
het op den dood aangewezen zijn tot het menscheleke
„Dasein“ behoort in den strikten zin, waarin Heidegger
dat beweerde, en indien de begrippen „dood“ en „Da-
sein“ inderdaad zóó op te vatten zijn als Heidegger en
Sternberger dit doen, dan zou een Adam in het paradijs,
een Adam, wiens „Dasein“ in zijn modaliteit in den
staat der rechtheid gansch anders is bepaald, geen
waarachtig mensch kunnen zijn.

En dan zou ook de Christus, die volgens Rom. 5 op-
treedt ter verzoening en ter vertroosting tegenover den
eersten Adam, niet alleen vreemd aan dien eersten
Adam zijn en feitelijk buiten het rechtsverkeer met
dezen staan, bij afwezigheid van een gemeenschappelijk
rechtsraam, waarin zij beiden opgenomen zijn, maar
dan zou tevens deze Christus, in plaats van zoon-des-
menschen te mogen heeten, feitelijk buiten de mensche-
heid zijn geplaatst, en haar den ondienst hebben ge-
daan van een permanente misvatting inzake het pro-
bleem van leven en dood.

In een „Dasein“ toch, dat „niets“ is, is geen plaats
voor Christus' ambtelijke worsteling, die Hij voltrok-
ken heeft, om het „Dasein“ van den vloek van den
eeuwigen dood te ontheffen, en het weer te vervullen
met het gansch zeer groote gewicht der eeuwige heer-
lijkheid.

Daarom ligt er een heel complex van onchristelijke,
en den bijbel reeds in zijn eerste hoofdstukken weer-
sprekende grondgedachten achter, wanneer Sternberger
oordeelt, dat er geen boven den dood uitvoerende troost
is, dat de dood zelf reeds de troost is.

K. S.

„Om Sions wil“.

Vanmiddag een leuke ervaring. Ik las in een geschrift
van Ds S. Kamper te Meerkerk. Handelend over bro-
chure III van Prof. Hepp citeerde deze een uitspraak
van Prof. Honig, ter zake van de uitspraken van Chal-
cedon met betrekking tot de twee naturen van Christus,
deed daarna een greep uit Prof. Hepps aanval op Prof.
Vollenhoven, en constateerde tenslotte — in cauda
mel — dat „de opvolger van Prof. Honig“ (dat is dus
ondergeteekende) Prof. Hepps aanval op zijn collega
aan de Vrije Universiteit betreunde (hetgeen overigens
verreweg de meesten doen). Natuurlijk is dat min of
meer een vingerwijzing in de richting, waarin al eens
meer door dezen broeder gewezen werd: men moet
blijkbaar toch gelooven, dat Prof. Honigs opvolger een
anderen kant uitgaat dan Prof. Honig zelf. Dat Prof.
Vollenhoven bezwaar heeft tegen dilemma's, welke
termen Calvijn liefst „begraven“ zag, deert hem niet;
het zij zoo. Dat hij van mij geen enkel woord vinden
zal, waarin op Chalcedon critiek geoefend wordt, remt
hem al evenmin. Dat hij overigens met geen enkel
woord bewijzen komt, dat afwijzing van Prof. Hepps
aanklacht tegen zijn collega's noodzakelijkerwijs in-
houden moet eenige critiek op Chalcedon, heeft hem
ook al niet bezwaard. Om Sions wil zal deze broeder
niet zwijgen, behalve dan als 't op de beslissende argu-
menten aankomt. Het zij alzoo.

Maar dat ik, na de lecture van Ds S. Kamper, eens
den pas bezorgden gebonden jaargang 1936 van „De
Bazuin“ opende en heel toevallig bij eersten oogopslag
van de hand van Prof. Dr A. G. Honig een hartelijke
aanbeveling van de vereniging tot beoefening der
calvinistische wijsbegeerte trof (de vereniging, die onder
Prof. Vollenhovens leiding staat, en mijn collega Dijk
onder haar leden telt), welke aanbeveling geschreven
was reeds lang na de thans door Prof. Hepp zoo fel
bestreden lecture van Prof. Vollenhovens geschrift, dat
was toch wel wat leuk.

Ik zeg dit niet om Ds Kamper te helpen. Die is, vrees
ik, in zijn overijling niet meer te helpen. Als ik, vóór
ik namen van collega's aan de V.U. laat publiceren,
eerst omtrent de mening van bevoegde instanties me
vergewis, verhindert het toch niet, dat deze auteur spreekt
van overhaasting... Het kwaadspreken zal nog wel een
poosje duren. Maar het leven gaat door.

K. S.

Bunyan-tentoonstelling.

In de Openbare Christelijke Bibliotheek en Leeszaal,
Havenstraat 71 te Hilversum, wordt de gelegenheid ge-
opend tot bezichtiging van een Bunyan-Tentoonstelling;
ze is geopend van 23 April—5 Mei 1937.

Ook is er een lichtbeeldenavond ter gelegenheid van
de opening van de Bunyan-Tentoonstelling D.V. op Vrij-
dag 23 April a.s., in de bovenzaal van het Boaz-huis.
Sprekers zijn alsdan de heer A. Jungerius en Dr K.
Sprey.

Het leek ons wel de moeite waard, met een enkel
woord op deze ongetwijfeld interessante tentoonstelling
te wijzen.

K. S.

Citaten-spel? — Neen!

In „De Heraut“ van 18 April j.l. is een artikel te
vinden van Prof. Dr H. H. Kuyper, waarin hij een fellen
aanval doet op het citeeren van verschillende uitspraken
van Dr A. Kuyper Sr en Prof. Kuyper zelf, zooals dat
door mij in „De Reformatie“ is geschied.

Op mijn verzoek heeft Prof. Schilder dit geheele
artikel in de Persschouw overgenomen, zoodat ieder
het lezen kan.

De aanval is wel heel scherp en treft ongetwijfeld
het karakter en de eerlijkheid van den aangevallene.
Wat hij deed was naar het oordeel van Prof. Kuyper
„citaten-spel“, „weinig ernstig en waar“. Ik zou „met
woorden gegoocheld“ hebben zelfs.

Met tegenzin ga ik op dit artikel antwoorden. Ik heb
een afkeer van dit soort polemiek. Het gaat zoo weinig
over de zaak en wordt bijna altijd persoonlijk en bitter.
Dit soort polemiek heeft aan den kerkelijken en theolo-
gischen strijd z'n kwaden naam bezorgd. Maar omdat
het geoorloofd en verplicht is zijn naam en eerlijkheid
te verdedigen, ga ik er toch toe over dit antwoord-arti-
kel te schrijven. Ik zal trachten dat zoo rustig en
zakelijk mogelijk te doen¹⁾.

En dan wil ik beginnen met er op te wijzen, dat heel
de voorstelling, die Prof. K. van mijn citeeren geeft,
gansch en al scheef en onwaar is, doordat hij een groote
vervalsing begaat, die in deze kwestie van beslissende
beteekenis is.

Hij zegt n.l., dat ik citaten aanhaalde om er op te
wijzen „hoe de bezwaren, door Prof. Hepp in zijn
tweede en derde brochure (Ik spatieër) inge-
bracht, zich juist richten tegen dit werk van Prof.
Vollenhoven“.

1) Over mijn citeeren van Dr Kuyper inzake de „ousterfe-
lijkheid der ziel“ zal ik in de rubriek: „Uit de Historie“
schrijven. Die kwestie draagt een minder persoonlijk ka-
rakter.

Een droom.

Ik droomde en ik zag in mijn droom: hoe de
Vorst der Duisternis twee duivelen deed uitgaan
om het werk der evangelisatie te verstoren. Want
daarin verschilden de Booze van meening met vele
godsdienstige menschen: hij vond dezen arbeid
belangrijk en schadelijk voor zijn heerschappij.
Zoo riep hij twee listige geesten: de naam van
den eerste was: „Rust-in-vrede“ en de naam van
zijn collega was „Rusteloos“.

„Rust-in-vrede“ was een zeer welgedaan en wel-
gemoed heer, hij had een zelvende stem en voerde
allerlei geschenken mede, als: tuintjes, landhuis-
jes, studeerkamertjes, kunstkringen, gezelschappen
enz. „Rusteloos“ was zijn volslagen tegenbeeld,
één en al zenuwen en spieren, zijn stem klonk
als een zweepsflag, hij had sporen aan zijn laarzen
en een geesels in zijn hand.

Ik zag ze uitgaan naar de aarde en ik zag ze de
grote stad binnengaan, waar de dienstknechten
van Jezus streeden voor de komst van Zijn Ko-
ninkrijk. Daarna verloor ik ze uit het oog, want
de geesten uit den afgrond arbeiden incognito.

Eindelijk zag ik in mijn droom, dat de listige
ambassadeurs wederkeerden tot hun snooden
meester.

„Rust-in-Vrede“ bracht zijn rapport uit. „Ik heb
vele arbeiders aan het werk onttrokken“, snoefde
hij. „Tot den één zeide ik: gij zijt reeds te oud,
en tot den ander: gij zijt nog te jong! Gij hebt te
weinig geloof, zoo bepraatte ik een derde. Een
vierde fluisterde ik in het oor, dat hij teveel kennis
had voor zulk een eenvoudigen arbeid. Sommigen
heb ik voorgehouden, dat zij te weinig waarde-
ring vonden voor hun noeste werken. Zoo heb ik
vergaderingen ontvolkt en commissies doen in-
slapen. Ik heb aan secretarissen gesuggereerd, dat
zij aan schrijfkrimp leden en in het hart van
sprekers heb ik plankenvrees gezaaid“.

En de Booze zeide: „gij hebt goed gearbeid!“

Toen naderde „Rusteloos“ om zijn verslag uit
te brengen. „Ik heb er velen aan het werk
gezet en aan het werk gehouden“, zoo sprak hij.
„Ik heb de werkers aangespoord en voortge-
stremd om steeds meer te doen, steeds meer func-
ties op zich te nemen. Ik heb ze ingefluisterd:
„Wees bij en wees overal bij! Ik heb ze hun een-
zame uurtjes afgenomen. Ik heb ze luie Bijbel-
lezers en trage bidders gemaakt. Hun vrouwen
maakte ik tot weduwen en hun kinderen tot
weezen. Ik heb ze zóó voortgejaagd, tot hun hart
uit den arbeid weg was. Ik heb ze geïnfecteerd
met de bacillen van ijdele eer, afgunst op elkander,
wettische ijver en heerschzucht“.

En de Booze sprak: „gij hebt beter gearbeid“.

Ik treurde over de stad, waarin zulk een groote
arbeid verstoord lag en ik treurde over de men-
schen, die ik liefhad. Maar zie? Ik zag twee Engelen
heengaan naar diezelfde stad. God had hen ge-
zonden, want God heeft de steden lief!

De naam van den éenen Engel was „Roeping“.
Er was iets bijzonder welgemaakt in de gestalte
van „Roeping“, want alles aan hem was evenredig
en aan dezen hemelbode was niets onregelmatigs
te bespeuren. Hij voerde met zich een meetsnoer
en een weegschaal. Terwijl hij zich naar de aarde
spoedde, zong hij:

Gij hebt, o Albestierend Koning,
De plaats bepaald van ieders woning,
Den kring, waarin hij werken moet...

De naam van den tweeden Engel was „Afhan-
kelijkheid“. Hij hield de handen gevouwen en als
hij sprak, zeide hij niet anders dan: „Eén ding is
noodig“.

En deze beiden gingen tezamen.

Toen ontwaakte ik....

N. B.

Dit is er geheel naast! M'n bewuste artikel handelde
uitsluitend over de tweede brochure van Prof. Hepp.
De derde brochure was, toen ik dat artikel schreef n.b.,
nog niet eens verschenen! Of, anders gezegd, ik besprak
toen alleen de brochure, die handelde over de kwe-
sties de ziel betreffende, niet die, welke de
naturen van Christus tot onderwerp had. De betekenis
van deze vergissing voor de beoordeling van de wijze
van citeeren en de keuze van mijn citaten zal hierna
wel blijken.

Om nu mijn citeeren van de bewuste uitspraken van
Prof. Kuyper (ze zijn te vinden in het no. van „De
Reformatie“ van 26 Febr. j.l.), te laten zien als volstrekt
eerlijk en waar, wil ik twee vragen beantwoorden.

1o. Mocht ik Prof. Kuypers beoordeling van het
bewuste boek van Prof. Vollenhoven citeeren?

2o. Heb ik dat juist en eerlijk gedaan?

2

't Is bekend, dat Prof. Kuyper sinds de Predikanten-
conferentie van verleden jaar telkens gewezen heeft op
allerlei beschouwingen en leeringen, die onder ons